

Самосели

Володимир Нагорняк

Самосели

(сценарій за мотивами роману В.Нагорняка "Самосели"
та поеми А.Крата "Сповідь на самоті")

Дійові особи:

Володимир Переселенець

Анатолій Батько Переселенця

Сергій (брат Володимира) Мати Переселенця

Катерина (мати Володимира) Капітан (армійський)

Прокіп (дід Володимира) Диктор 1 (за кадром)

Марія (мати Анатолія) Диктор 2 (за кадром)

Афганець Восьминоге лоша

Вступ

Закрита завіса. По авансцені, наздоганяючи один одного, йдуть Анатолій та Володимир. З валізами. У Володимира радіоприймач. Звідти – голос Диктора.

Диктор 1 (за кадром). Сьогоднішня тема іншого заняття вимагає від кожного із нас активізації власного "Я" в тому руслі, щоб усвідомити світ навколо себе і себе в ньому.

Подальші слова раптово глушить рок-музика, але тільки на якусь мить.

Диктор 1 (за кадром) ... ми не даємо вам істини в останній інстанції. Та це й неможливо. А можливо, і потрібно, замислитись. І сьогодні. Бо, повірте, завтра уже може бути пізно. Наш крутий час нерідко збиває орієнтири цінностей. Але ж ми, люди, ми повинні жити по-людськи. І не лише самі, а й навчати цьому дітей наших.

Знову вривається несамовита рок-музика.

Диктор 1 (за кадром) "Екологія соціальна – вивчає суспільно-історичні взаємовідносини людини і природного середовища в аспекті закономірностей розвитку суспільно-економічних формацій". Так стверджують академічні наукові довідники. Але, скажіть, хіба буде гуманною будь-яка суспільно-економічна формація, якщо її будуватимуть люди з деформованою душею— Тож екологія душі, виходячи з цього, — це стовідсоткова правдивість перед людьми і богом, перед людською пам'яттю і світом, перед своєю совістю, і врешті-решт, перед самим собою.

Володимир вимикає радіоприймач. Доносяться віддалені звуки залізнодорожного вокзалу.

Володимир (в задумі) ... Скільки літ
Душа просилася на звіт,
Душа моя переді мною,
Щоб стати справжньою, земною.

Так, задумавшись, Володимир боляче натикається на Анатолія.

Анатолій (не оглядаючись) Куди ти прешся, ну, куди-!

Володимир Вибач...

Анатолій (оглянувшись) А це, друже, ти-

Володимир. Ковтають душу поїзди,...

Анатолій. Випльовують по світу.

Володимир. Є спеціальність, є освіта,
Духовність є...

Анатолій. Туди б душі!

Володимир. Невже і ми на тій межі,
Де що людина, що машина,
І не впізнає мати сина-!
Ну, у великій Батьківщині
Маленька батьківщина є...
Того й душа на сполох б'є
І в очі дивиться пророчо.

Анатолій. Ось поїзд, твій!
Володимир. Нехай гуркоче,
Несе у світ народну правду –
Не він, а машиніст править.

Анатолій. Правує ним... А нами-

Володимир. Вітер з душ людських,
Бездушний вітер... Ось, затих...
Це – він...

Анатолій. Не він!
Не він, а ти і я...

Глибоке мовчання, навіть тягуче.

Володимир. Завмерла, начебто, Земля,
І Час завмер,
І Мислі суші,
І в'януть...

Анатолій. В'януть наші Душі!

Різно нарастає гул вокзалу.

Дія перша: Абсурди долі

Відкривається завіса: херсонський залізнодорожній вокзал. Володимир, попрощавшись з Анатолієм, заходить у свій вагон. Гудок, здригаються вагони, поїзд набирає хід. Володимир сідає на своє місце напроти – Переселенець. Спить.

Володимир. І знову, знову поїзди –
(Туди-сюди, сюди-туди) –
Широкий світ, коротка доля.
А вітер долі з дерева буття
Зірвав листочок – так, це я
Лечу, лечу в обійми поля.
Той вітер долі... Це вже ми
Себе шукаєм між людьми.
А хто, чийх батьків ми діти-!
Чи досить мужності признатись,

Що ми могли б і не зриватись,
І зеленіти, зеленіти-..

Прикривається завісою вагон Володимира. Увага переноситься на Анатолія, котрий так
і залишився стояти на пероні.

Анатолій. Боюсь, аби не зірватися
з нотного стану нервів
форшлаги крику,
аби не забриніли
фермати сліз
на басових ключах зіниць,
зібгавши в кулак
мурашки думок і спогадів.
Стаю на перон залюднений,
від якого відштовхуюсь
рівно о першій ночі
зеленим огірком вагону
за номером десять.

Повністю відкривається завіса: Володимир, напроти нього спить Переселенець.

Володимир. Нас по світу, як вітер бадилля,
Порозносила доля.
Невже, брате, тебе не будила
Пісня рідного поля.
У плацкартному сплять пасажири,
Сплять та їдуть – на те й поїзди.
Сни чи долі вже так розкрутили,
Що не – звідки— – питали – куди-
Ми у місті... Удвох, та не вмісті.
Оправдаєм себе: так і так,
По асфальту, не глину місим,
Та воно й цікавіше в містах...
Мабуть, так...
А засвітиться сивина
І освітиться наша вина,
І згадається проповідь
Діда нашого Прокопа,
Та, затята, як вогник в пітьмі:
"Вмерти дайте на рівній землі!"

Заходить у свій вагон Анатолій. Поїзд повільно набирає швидкість.

Анатолій. Отже, я їду.
Залишаю без нагляду
цей непримітний провулок,
обцілований поглядом
І підошвами чеських туфель.
Прощаюсь
Із містом оцим не причесаним,
що за десять років
так і не стало рідним для мене.
І хоч випадає
ще тисячі кілометрів дороги,
серце вже зараз
лопотить прапорцем хвилювання,
як колись у руках
на святковій демонстрації
з висоти батькової шиї.

Гасне світло на сцені. Промінь прожектора, трохи поблукавши, зупиняється на вагоні Володимира.

Володимир. Минули станцію - в темінь.
Чого не сплю— Шукаю тему-
Ні, не скажу: не сплю -і все!
Колеса в рейки: тук-тук-тук...
Неначе серця мого стук.
А скільки зустрічей-розлук
Цей поїзд кожний день несе.
Зоря в вікні, неначе рана.
Ось-ось на світ прорветься ранок.
Сусід-чорнобилець сопе.
Як близько я узяв до серця
Життя його, переселенця,
І вже рука писати рветься,
І я не стримую себе.

Володимир виймає записну книжку і ручку, пише.

Прожектор висвітлює вагон Анатолія, котрий п'є чай, напроти - однорукий Афганець.
Він спить сидячи.

Анатолій. З перемінною швидкістю
переміщаюся в просторі й часі.
Назустріч минулому.
У той час, коли ритм мого серця
розійдеться з ритмом вагонних коліс,
створюючи аритмію дороги,
так добре за склянкою символічного чаю
розрізати своїм поглядом
краєвид за вікном,
і при цьому ні про що не думати,
щоб дати нарешті спокій
атрофованій в безкінечних чергах
нервовій системі.
Тук-тук, тук-тук, тук-тук, тук-тук...
Земля, напруживши сталеві вени,
стукотить металевим серцем потягу,
дослухаючись до мого серцебиття.
Тук-тук, тук-тук, тук-тук, тук-тук...

Вагон Володимира. Він розмовляє з Переселенцем. Ось ця розмова стає чутною і для глядачів.

Переселенець. Як живеться, питаєш, в Херсоні-
Ну, живеться, кажу, авжеж..

Володимир. В тридцятикілометровій зоні
Вже не стало пожеж.

Переселенець. Трикімнатна у мене, пільги,
Хліб у мене й до хліба є,
І робота до серця...
Тільки...
У Чорнобилі серце моє.

Володимир. У Чорнобилі серце твоє...

Переселенець. Розумієш: не в тому потреба,
Що квартира,
і що в ній жую...

Володимир. А в чому тоді-

Переселенець. Ось би в зону, якби,
просто неба,
і на повні, на груди: — Живу!!!

Вагон Анатолія.

Анатолій. Подумав про це і замислився.

А чи так це насправді-

А чи, може, знову мій мозок

потрапив у тенета штампу-

Певно, що так.

Адже люди живуть, сміються,

радіють і плачуть,

роблять щоденну сімейну роботу,

і при цьому,

якщо все гаразд із здоров'ям,

вони не чують

інтервалів сердечної музики,

бо знають:

серце на місці, і працює справно,

виконуючи певні функції.

А, отже, можна не перейматися:

усе нормально.

Нормально-!

Раптово надсадно захрипіло вагонне радіо, аж здригнувся Афганець. Потім полилася плавна мелодія. Її перебив голос Дикторів.

Диктор 1. Доброї ночі, панове! Передаємо новини Херсонщини.

Диктор 2. Промисловість. Ось де, люди, наша слава...

Диктор 1. Зовсім припинило випуск продукції виробниче об'єднання "Херсонський комбайновий завод".

Диктор 2. Славний почин комбайнобудівників гаряче підтримали трудові колективи суднобудівельного заводу та бавовняного комбінату з обласного центру, новокаховський електромеханічний завод та інші.

Диктор 1. У традиційному щотижневому інтерв'ю нашому кореспонденту депутат обласної ради народних депутатів останнього скликання Гриць Іванович Кликуша дав

зрозуміти, що подібні трудові звершення не пройдуть непоміченими.

Диктор 2. "Ось де, люди, наша слава, слава України!" — цими високопарними словами Тараса Шевченка закінчив своє інтерв'ю пан Кликуша.

Диктор 1. На фронтах тваринництва.

Диктор 2. "Досить наставляти роги рідній адміністрації!" — з таким на минулому тижні безапеляційним гаслом виступили учасники наради тваринників трьох південних регіонів Херсонщини.

Диктор 1. Як наслідок цього, кругло добова, починаючи з понеділка, робота районних та обласного м'ясокомбінатів по прийманню на м'ясо залишків великої рогатої худоби від господарств цих районів.

Диктор 2. А ще раніше, за півтора місяця до доленосного рішення, господарства півдня Таврії повністю покінчили з, прямо-таки скажемо, негативною практикою підсовування свині.

Диктор 1. До речі, ці ініціативи одержали не тільки моральну, а й чималу фінансову підтримку трьох західноєвропейських фондів.

Диктор 2. Моє поле – моя доля!

Диктор 1. Селяни колгоспу "Марево", що в Голопристанському районі, перші на Херсонщині і в Україні, засіяли тисячу гектарів ярої... лободи.

Диктор 2. Призабутий, ще з 1947 року, досвід по вирощуванню цього цінного харчового продукту саме на полях нашої області знаходить своє практичне втілення.

Диктор 1. Як повідомив голова правління вище згадуваного колгоспу Ігор Олегович, вибачте, Будяк, дві третини урожаю ярої лободи буде відправлено в Херсон уже на початку травня.

Диктор 2. А тепер передаємо новини куль...куль...куль...

Радіо видає хрип і замовкає. Анатолій крутить ручку вимикача, але безуспішно.

За час попередньої дії робітники сцени виносять на центр макет Чорнобильської АЕС, зліва – макет Рудого лісу, справа – макет селянської хатини і колоди біля неї.

Вагон Володимира. Розмова з Переселенцем. З часом вона стає чутною і для глядачів.

Переселенець. Як живеться, питаєш, в Херсоні-

Що я хочу тобі сказати-..

Старики мої там...

у зоні...

Володимир. У зоні-!

Переселенець. На своїй землі!..

Батько й мати...

З тріскотнею від чорнобильських спалахів вмикається вагонне радіо. Освітлюється Рудий ліс.

Диктор 1. Люди, люди

Пам'ять на прив'язі:

Я не буду

Стояти над Прип'яттю,

Я не буду

Шуміти зелений...

Люди, люди,

Живіть без мене!

Диктор 2. Вы до дна

Мою горечь выпейте:

Я не буду

Стоять над Припятью,

Я не буду

Шуметь зеленый -

Там, где рос, —

Там лишь тлен паленый...

Диктор 1. Я - не я,

Як і все в Чорнобилі,

Я - той пам'ятник,

Що угробили

Люди...

Люди,

Побійтесь озону

Тридцятикілометрової

Зони!..

Диктор 2. Я - не я,
Как и все в Чернобыле,
Я - тот пам'ятник,
Что угробили
Люди...
Люди,
Побойтесь озона
Тридцатиклометровою
Зоны!..
Здесь не солнц -
Здесь стронций брызжет,
И стою я...
смертельно...
рыжий.
Диктор 1. Сонце - стронцій...
— Куди-! Не йди!!!
Я - смертельно,
смертельно...
рудий.

Вагон. Володимир та Переселенець.

Переселенець. В понеділок було це...
З роботи
Я прийшов...
На столі - конверт..

Переселенець виймає з внутрішньої кишені зім'ятий конверт.

Ось цей...
Як думаєш - пропустять-

Володимир. Не знаю.

Переселенець. А я знаю: доїду, дійду, доповзу!!!

Світло прожектора переноситься на праву сторону сцени: селянська хата в тридцяти кілометровій зоні. На колоді біля хати сидять Батько й Мати Переселенця. Батько пише лист.

Батько. Тут - прекрасно...

Мати. У Херсоні, у Херсоні!

Батько. Ну а де ж-

Мати. І добрі ви діти.

Батько. Пишу: "І добрі ви діти".

Мати. Правильно.

Батько. Але, все ж таки, є земля,
Де проклюнувся і розквітнув...

Мати (зачекавши поки напише) Де й зістарились...

Батько. Де й зістарились... Наша... Твоя...

Мати. Це вона нас покликала, синку...

Батько (записує) Це вона нас покликала, синку,
Доживати своє, прости!

Мати. Пиши-пиши... Написав-

Батько. Написав.

Мати. А вгамується — хоч на годинку...

Батько (пише). А вгамується - хоч на годинку,
Хоч один до нас приїзди.

Мати. Це і все-

Батько (пише). Це і все. Вибачайте на доброму слові.

Мати. Ми вас любимо!

Батько (пише). Ми вас любимо! Будьте здорові!

Мати. Будьте здорові!

Вагон. Володимир та Переселенець.

Переселенець. Як живеться, питаєш, в Херсоні-
Що я хочу тобі сказати..
Старики мої там...
у зоні..

Володимир. У зоні...

Переселенець. На своїй землі!..

Різко, раптово вмикається радіо. Спочатку – мелодія, за нею – слова.

Диктор 1. Мустанги Чорнобилю.

Диктор 2. Ми – мустанги,
ми, — дикі коні...

Володимир. Не під сідлами ж, не на припоні!

Переселенець. Ти так думаєш-!

Вимикається радіо, але Переселенець продовжує.

Переселенець. Будить душу в безлюднім світанні
Наше дике, безлюдне, іржання,
Як прокляття...

Піднімає голову, довго дивиться вгору, потім продовжує.

Переселенець. Прощення-.. Не буде!
Ми не віримо більше вам, люди...

Раптово вмикається радіо.

Диктор 2. Мы – мустанги,
мы – дикие кони...
Одичали в смертельном загоне.
Ночь разбудит – безлюдную, ржавую –
Наше дикое адское ржание,
Как проклятье...
Прощенья не будет:
Мы не верим отныне вам, люди!

Радіо знову вимикається.

Переселенець. Ми служили...

Та що там "служили" —

У повіддях тягнули жили!..

І служили б...

Якби ж не раптом —

А-Т-О-М!!!

Той, невидимий,

стискує шию:

То не ви нас — ми вас полишили!

Знову — вагонне радіо.

Диктор 2. Мы служили ...

Да что там "служили" —

Мы бы жизни за вас положили.

О кнуте позабыв,

о треклятом,

Но — А-Т-О-М!!!

Слышен вам ли наш храп под Киевом-!

Нет, не вы нас, мы вас покинули.

Позабыть бы хотели...

("Ну, будет,

Что опять вы-..)

Кичливые будни

Гонят наспех, галопом, АЭСы,

Прикрываясь святым прогрессом

Даже здесь вот,

в чернобыльской зоне...

...Кони... Кони... Мустанги-кони!..

Вимикається радіо.

Переселенець. Позабудь би хотілось...

("Ну, буде,

Що ви знову-...)

Чванливі будні

Гонять наспіх, галопом, АЕСи,

Як листочком, прикрившись прогресом,

Навіть тут,

у чорнобильській зоні...

...Коні... Коні... Мустанги-коні!..